

Гудінова І.Л. Літературна інтернет сповідь (пліс) сучасний вимір духовного та комунікативного потенціалу людини. *Science and innovation of modern world: Proceedings of the 3rd International scientific and practical conference.* (London, United Kingdom, 24-26.11.2022). London, 2022. P. 434–441. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/11/SCIENCE-AND-INNOVATION-OF-MODERN-WORLD-24-26.11.22.pdf>

УДК 159. 923.2

ЛІТЕРАТУРНА ІНТЕРНЕТ СПОВІДЬ (ПЛІС) СУЧАСНИЙ ВИМІР ДУХОВНОГО ТА КОМУНІКАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЛЮДИНИ

Гудінова Ірина Леонідівна

Науковий співробітник

Інститут психології

імені Г. С. Костюка НАПН України м. Київ, Україна

Анотація Літературна сповідь містить в собі елемент катарсису, а розкаяння і покаяння мають психотерапевтичний характер, справжнє покаяння передбачає онтологічну трансформацію, збирання себе у цілісну особистість. Зовнішній контроль за смислами стає внутрішнім – звіт совісті. Відбувається дистанціювання та розрив з минулим, виникає інакшість буття завдяки морально-вольовим імпульсам, які дозволяють зосередитись на певних режимах свідомості і стратегіях діяльності. Цей процес відбувається завдяки триєдності «бути-знати-хотіти». Далі, намічається топос «дороги», як життєвого шляху для нової людини. Ключовим моментом покаяння є осяяння, пов'язане з баченням саме нової життєвої дороги. Таке світорозуміння самостверджує людське буття.

Ключові слова: літературна сповідь, наратив, життєвий шлях.

Актуальність дослідження. Війна і критичні життєві ситуації найбільш здатні швидко змінювати смислові цінності і життєві пріоритети і зцілювати людину з посттравматичними розладами. На війні особливо потрібна підтримка як дружня і психологічна, так і капеланська. Тема сповіді стає стартовою для будь якого напрямку чи то просто наративної розповіді, чи то упорядкованої літературної сповіді, а далі і «смилу в собі» — «смислу для себе».

Аналіз останніх досліджень. Дослідженнями аспектів сповіді як культурного жанру, історією становлення її як жанру займалися такі автори як 434 Шостин А. (1887) Алмазов А. (1894), Марков С. М. (1987), Уваров М. С. (1998), Душин О. Е. (2005), Хоружий С. С. (2012).

Метою статті є спроба коротко схарактеризувати шлях відокремлення публічної літературної сповіді (ПЛІС) від церковної як джерела даного жанру, далі, перетворення та трансформування ПЛІС в публічну літературну Інтернет сповідь (ПЛІС), і на кінець, потрапляння ПЛІС в поле зору наратології. У нас немає на меті поєднати церковні та світські жанри сповіді, ми спробуємо осмислити сам процес аналізу «буденних» та «небуденних» життєвих ситуацій людиною (Т. М. Титаренко), та взаємодоповнити їх додатковими смисловими, моральними та етичними домінантами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток, формування та становлення будь якого жанру і є його історією.

Поняття сповідь утворена від префіксного дієслова «поведати» «розповісти». Сповідь «ізвіт» - це намагання об'єктивно розібратися в собі, як скоріше створити чітку картину буденності завдяки вірному тлумаченню подій і трансформуванню їх в нові погляди на ці ж події. Перші церковні сповіді є нічим іншим як «турботою про себе». Саме смисловий «бунт» і приводить до сповіді, а досягнення і відчуття духовної благодаті і є бажаним результатом душевних митарств. За умови відсутності сенсу буття, смисли не зводяться до єдиного погляду на світ.

Сама по собі сповідь містить елемент катарсису, а розкаяння і покаяння мають психотерапевтичний характер, справжнє покаяння передбачає онтологічну трансформацію, збирання себе у цілісну особистість. Коли цей процес відсутній, то особистість «розпадається» на фрагменти «Я», і наступний вибір ідентичності нестійкий і нетривалий [7]. Перші сповіді ставили людину перед обличчям Бога\Творця\Вчителя і вибором розкаяних вчинків (тобто «я шкодую що так сталося, але обставини того вимагали», і покаяння (тобто «ніколи і нізащо таке не повториться»). Церковну сповідь можна вважати основою, що веде до розміреного способу життя належного звичайному християнинові, потреби повсякденного соціокультурного осмислення цього 435 життя. Таїнство покаяння є моральною подією, в якій віруючий визнає свою гріховність і є істотою, яка знаходиться в становленні, потребує змін, перебудови, очищення, необхідних для набуття повноти і цілісності [7]. Зовнішній контроль за смислами стає внутрішнім – звіт совісті. Відбувається дистанціювання та розрив з минулим, виникає інакшість буття завдяки морально-вольовим імпульсам, які дозволяють зосередитись на певних режимах свідомості і стратегіях діяльності. Цей процес відбувається завдяки триєдності «бути-знати-хотіти». Далі, намічається топос «дороги», як життєвого шляху для нової людини. Ключовим моментом покаяння є осяяння, пов'язане з баченням саме нової життєвої дороги. Таке світорозуміння самостверджує людське буття.

Словник В. І. Даля для слова сповідь приводить два значення: 1) «таїнство покаяння», 2) «щиріше і повна свідомість, пояснення переконань своїх, помислів і справ» [4]. Сповідь, це звернення до Бога Творця Вчителя, яке регулярно повторюється, це не тільки зосередженість на осмисленні власного життя, але і розгляд таких філософських категорій, як час «я в часі – я поза часом».

Першою ж ПЛС була «сповідь» бл. Августина з темами «я, мій внутрішній світ і космос», «час як абсолют, і час в якому я живу». Августина можна вважати творцем нового публічного літературного жанру. Сповідь в літературі це твір, в якому оповідання ведеться від першої особи, при чому оповідач впускає читача в найпотаємніші глибини власного духовного життя, прагнучи зрозуміти «кінцеві істини» про себе, своєму поколінню.

В сучасному світі сповідь вважають особливим видом автобіографії, яка охоплює ретроспективні спогади. Хоча, «у спогадах немає того, що є у жанрі сповідь. Сповідь - це не розповідь про прожиті дні, таємниці, до яких автор був причетний, це щира оцінка своїх дій і вчинків, здійснених у минулому, з

урахуванням того, що оцінка ця дається перед обличчям Вічності в етичних категоріях людського життя, розкаяння та каяття» [5].

Внутрішнє життя стає метою опису, і може з'являтися у вигляді 436 розрізнених заміток і роздумів, або осмислених і впорядкованих. Тут історія внутрішнього духовного зростання, описана самою людиною, і вимагає хронологічної рамки, яку самі роздуми намітити невзможі, - їх доводиться брати із зовнішніх подій людського життя (соціокультурного досвіду). М. М. Бахтін зазначав, «автор, він же одночасно і герой, є і носієм цілого твору. Свідомість автора включає свідомість героя і його світ». Дослідженнями аспектів сповіді як культурного жанру, історією становлення як жанру займалися такі автори як Шостин А. (1887) Алмазов А. (1894), Марков С. М. (1987), Уваров М. С. (1998), Душин О. Е. (2005), Хоружий С. С. (2012).

До жанру сповідь дотичні не тільки автобіографії, а і щоденники, записки, романи в листах, які можуть належати як художній, так і художньо-документальній прозі.

Щоденникові записи а також Інтернет щоденники (блоги) також здатні дивувати своєю відвертістю, і тому отримують назву публічної літературної Інтернет сповіді (ПЛІС). Жанровою ознакою яких є багатосаровість і багатовекторність духовних пошуків.

ПЛІС як і церковна сповідь є у своєму роді літературним узагальнюючим твором, який вирішує питання благодатних взаємин і свобод волі, це не просто перегляд подій, а перегляд свого до них відношення, покаяння, і декларацію принципів, які людина сповідує і на далі буде сповідувати.

В свій час Б. Сток намагався розділити сповідальне оповідання на наративне і аналітичне. Дві перспективи і дві точки зору - людська і божественна, які протиставлялися у часовому вимірі. У сповіді свобода волі представлена як абсолютно виразна частина людської поведінки: людина вільна в своїх вчинках бути незламною та незалежною.

В Інтернеті ПЛІС має наративну форму вираження. Наратив в свою чергу є самодостатня і самоцінна оповідь людини про своє життя з подіями упорядкованими у хронологічному часовому порядку, і такими що містять вже певні етичні орієнтири, або ціннісні аспекти. За його допомогою відбувається організація переживання соціального часу, біографічного часу, що дає можливість глибше зрозуміти сенс твору на основі творчого мислення автора. Сюжет у наративі є процес перетворення одиничних подій в єдине ціле. Наратив не просто реєструє події, він констатує їх і інспектує їх як значущі частини осмисленого цілого. З його допомогою ми можемо дати пояснення долі індивіда або народу. Це оповідь з відкритим фіналом, «доповнена супутніми обставинами і умовами». Якщо в наративі використовується такий етичний елемент як покаяння, то наратив має завершену константну форму, яка в процесі осмислення отримала лаконічне смислове «табу», чи «лаконічний текстовий мотиватор». Наприклад «думати потрібно головою а не суспільною думкою»,

Часто «смысл на всі випадки життя» який отримуємо в процесі осмислення життєвої ситуації має метафоричну форму вираження для більш підсиленого вираження думки. За типом впливу на оповідача сповіді цілком можна назвати емотивними (від лати. *emoveo* - хвилювати), тому що вони

орієнтовані на особовий хвилюючий стан людини. Ступень розкриття свого «плотського світу» трансформується в «утіху філософствуванням»).

Метафора (від грец.-перенесення) представляє мовне виінакшення, завдяки якому слова і вирази у переносному розумінні, долають межі між двома основними типами мислення - міфопоетичним і дискурсивно-логічним (людина порівнює «я як...» («вільний птах»)), «воно як...» («как прах перед лицом ветра»)). П. Рікер головною здатністю метафори вважає передачу неперекладної інформації. Вона не тільки формує уявлення про об'єкт, вона також зумовлює спосіб і стиль мислення [7]. Разом з метафорою велике значення в тексті грає символ. А. Ф. Лосев вважав, що символ - це сама річ в її суті. Символ нам даний, а не заданий, і найголовніше - це правильне його розуміння, інтерпретація. Тільки за допомогою символу слова перетворюються на образ. Автор вказав на дві ознаки символу: це наочність символічної подібності, вкоріненої в соціокультурному досвіді, і символ як сенс з вказівкою на інше, неочевидне. Ось це і є ознаками іншомовності [6. Далі, взаємопроникненість і образність предмету надає можливість вийти за рамки 438 сказаного і встановити соціокультурні закономірності. Єдиним символічним знаком для всіх форм філософської автобіографії є Я. Я - це презентація себе, своєї життєвої позиції і одночасно пошук, пізнання цього Я. Автор, використовуючи різні мовні засоби: метафору, символ, алегорії, порівняння, уподібнення і ін., виражає себе, створює просторову перспективу тексту.

Інтернет блоги зі своїми життєвими подіями можна теж розцінювати з погляду релігійного християнського вірування і з урахуванням всього процесу становлення сповідувального жанру це своєрідні місіонери духовності.

Зазначимо, що слово «сповідь» сьогодні означає дві різні речі: 1) подієве оформлення таїнства покаяння; 2) літературний публічний жанр (тут сповідь - розповідь, вислів, визнання, свідоцтво, коли людина може повідати щось іншому, розділити з ним своє знання) [4]. Також, автор літературної сповіді свідчить словом про свій шлях, досвід і стан душі. Але, не дивлячись на цю схожість, *сповідь церковна і літературна протилежна по своєму внутрішньому устрою і настрою*. Можна позначити це протистояння як прагнення до двох меж мови: повноті і яскравості слова (у літературній сповіді) і повноті мовчання (у таїнстві покаяння).

Сповідь як таїнство є етичною подією. Людина, що кається чи осмислює минуле, усвідомлює себе як таку, що потребує переоблаштування, смислового зрушення, очищення, зміни, необхідних для отримання повноти і цілісності.

Так характерним для Інтернет щоденників, як зазначалось є наративна форма викладення. Даний опис має жанр публічної літературної Інтернет сповіді (ПЛІС) та публічної літературної Інтернет проповіді (ПЛІП). Цікавість цього феномену полягає для нас в тому, що блогер майже ніколи не пише в жанрі ПЛІС, тобто, не аналізує свої життєві смисли (з когнітивної, смислової, культурної точок зору) [6] і не шукає діалогу з іншими блогерами для розгляду своїх поглядів під різними кутами зору. Він постійно інформує блогосферу в жанрі ПЛІП, як лідера прогресивної думки, і вважає свої думки недоторканими і не вартими критики (відчуває себе віртуальним божеством). Так дослідження

показало, що блоги за своїм жанром і стилем викладення мають 87% ПЛП, і 439 тільки 13% ПЛС.

Такий феномен, як літературна проповідь та сповідь з'явилися мабуть в Інтернеті не випадково, можливо вони природно викликані безтілесністю віртуальної особистості (яку деякі автори порівнюють з духами, гомункулусом, големом та ін.) і наскрізним просякненням псевдо життями. Напевне саме православне вірування допоможе знайти і відчуті грані між душею і духами, совістю і соромом, та їх відсутністю і відчуттям порожнечі [10].

В ідеалі ПЛС розглядається як унікальне явище культури, що організовує хаос свідомості новоєвропейської людини, не залежно від того, який смисл – релігійний, світський, філософсько-символічний чи психологічний – закладений в це поняття. В ній надається головування створенню «книги життя» яка веде до гармонії буття у цьому світі [2].

Результатом оцінки людиною свого морального стану з точки зору православ'я постає покаяння. А в сучасній культурі набувають популярності публічні самопрезентації, які мають віддалену схожість зі сповіддю, але блог можна вважати досить непоганою репетицією. Так, в кращому випадку ми маємо розкаяння а не покаяння в текстах блогів. Покаяння можливе лише від особистості до Бога чи Культурного абсолюту. [2] Розкаяння ж «без адресата» виражає лише жаль про моральну помилку. Окрім того, розкаяння цілком направлене на минуле, покаяння ж націлене на майбутнє, головний його зміст - зміна свідомості й «серця», бажання не повторювати невірного чи ганебного. Велику увагу в аскетичній літературі приділяють розгляду фундаментальних розбіжностей між добро заради чогось і добро «Христа ради чи просто так». В ідеалі блог дозволяє сформувати не тільки навички комунікації, але й усвідомити, апробувати, натренувати свій спосіб усвідомленої життєдіяльності в якості суб'єкта власного життєвого шляху. Продовження статті зацікавлений читач може знайти Гудінова І. Л. Деякі психологічні аспекти публічної літературної Інтернет сповіді в блогах. Природа дитинства у вимірах герменевтики і наративу: Практико зорієнтований посібник / за ред. Н. В. Чепелевої, Д. І. Петренко, І. Г. Єрмакова, 440 Р. А. Рудковської — К: Приватно виробничо-комерційна фірма «Видавництво «МакДен»», 2016. С. 185—191.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бахтин М. М. Автор и герой эстетической деятельности / М. М. Бахтин // Бахтин М. М. – работы 1920-х годов. – К.: Next, 1994.-383 с.
2. Горный Е. Онтология виртуальной личности [Электронный ресурс] \ Новосибирский институт экономики, психологии и права. – «Новосибирское книжное издательство». - 2004. – С. 78-88. <http://www.netslova.ru/gorny/vl.html> (12.04.2015).
3. Даль В. И. Толковый словарь великорусского языка. / В. И. Даль. М.: В 4 т. – Т.3. 1978. – С. 238.
4. Казанский Н. Н. Исповедь как литературный жанр // Весник истории, литературы, искусства/ РАН, Отд-ние ист.филол.наук; гл. ред. Г. М. Бонгард-

Левин. М.: Собрание, 2009. – Т. 6. – С. 73-90. – Библиогр.: с. 85-90 (45 названий) [Електронний доступ] http://krotov.info/libr_min/10_y/az/ansky_01.htm (12.04.2015).

5. Мазур Л. Сповідь: особливості її впливу на становлення самоідентичності особистості в постмодерну добу / Л. Мазур // Світогляд - Філософія - Релігія: Зб. наук. пр. — Суми: ДВНЗ "УАБС НБУ", 2011. — № 2(2) [Електронний доступ] <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/39545> (12.04.2015).

6. Проблеми психологічної герменевтики. Монографія \За ред. Н. В. Чепелевої . – К.: Міленіум, 2004. – 276 с.

7. Рикёр П. Я-сам как другой / Пер. с франц. - М.: Издательство гуманитарной литературы, - 2008 (французская философия XX века). - 416 с.

8. Уваров М. С. Архитектоника исповедального слова Проект поддержан Российским гуманитарным научным фондом, грант № 97-03-16117 [Электронний ресурс]: \ \ Изд. «Алетейя», СПб., 2006. <http://www.philosophy.ru/library/uvarov/02/00.html> (22.06.2010).